

TOLNAY IMRE

A test: énünk és létünk fekete doboza

Maria Lassnig: *Ways of being*

Albertina, Bécs

2019. szeptember 6 – december 1.

2020_1, 2

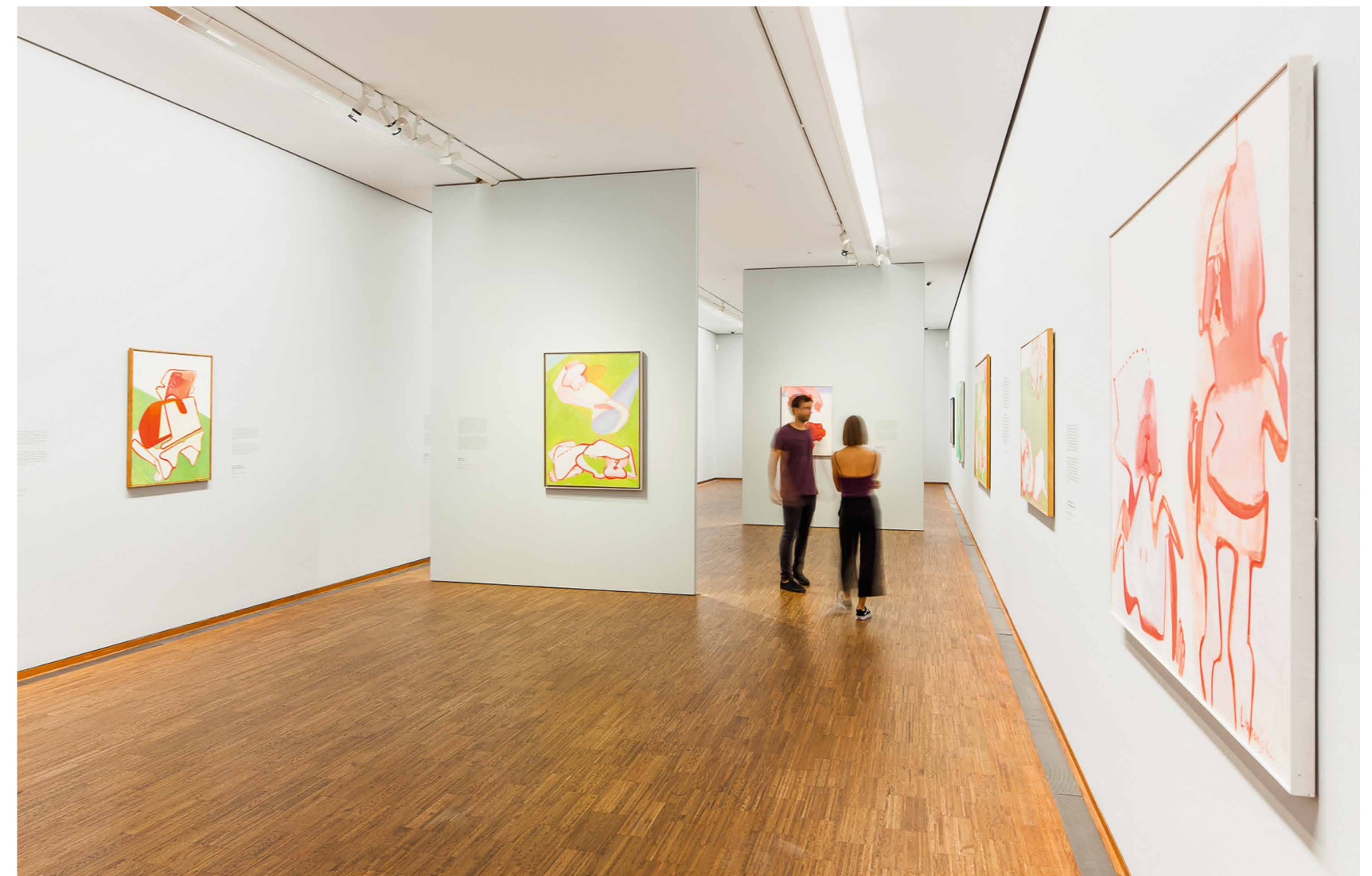
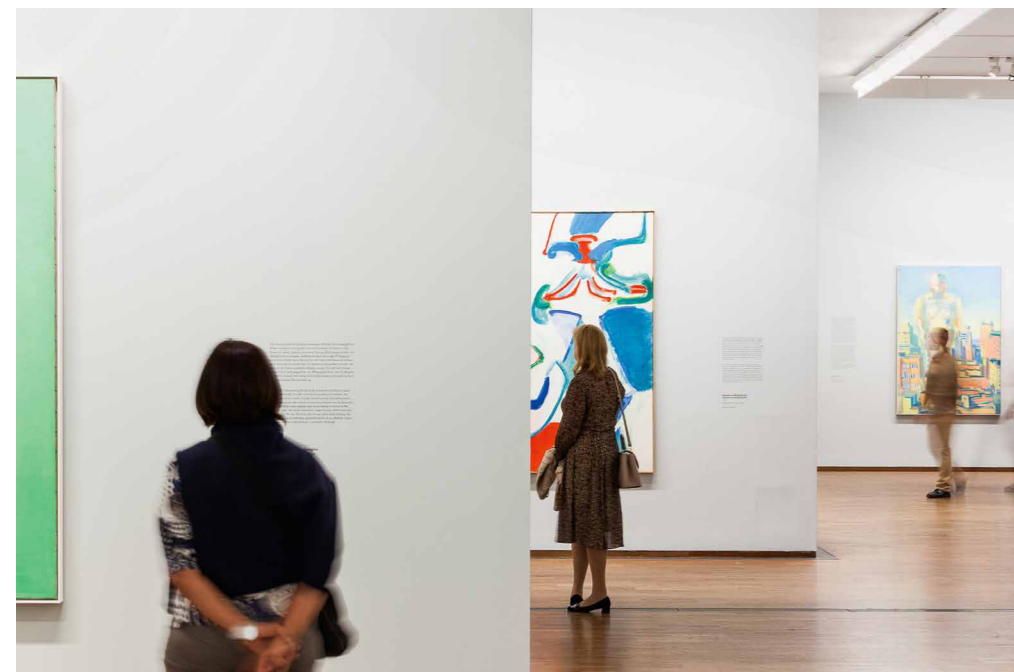
Maria Lassnig

Ways of being, Albertina, Bécs, 2019. szeptember 6 – december 1. © Fotók: Robert Bodnar

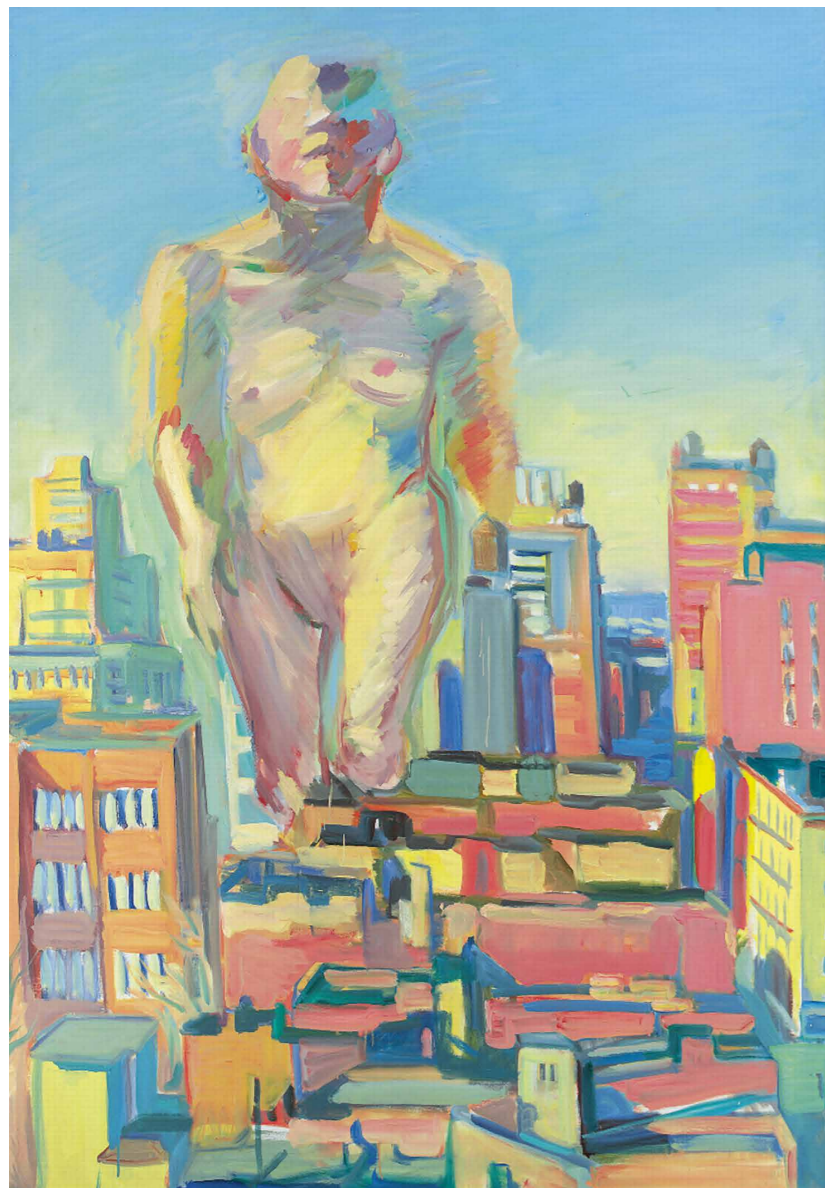
Testben létezésünk mikéntjét megragadni egyszerre nagyon tudatos és nagyon emocionális. Ugyanakkor míg a transzcendenshez való viszony, a földi lét értelmének kérdései évszázadok, évezredek óta foglalkoztatják az embert, így a művészeket is, addig a testtudat, a testben való létezés ügye a későbbi korszakok sajátja inkább. Dürer első ön-aktja, Tiziano érzéki aktjai, Caravaggio merész naturalizmusa, Rubens buja teste, Goya *Mayája*, hogy egy kicsit megálljunk a felsorolással, mind mérföldkövek, egyszermind évszázados test-tabuk döntőtetései. Azért a megtorpanás

a nevek sorjázásával, mert éppen osztrák művészekkel folytattam volna, de elbizonytalanodtam: nem a testkép-meghatározó alkotók említésében, hanem a kijelentésben – ne lett volna évszázados kíváncsiság és azt felszínre hozó emóció (vagy szabadságvágy) a *testkép* tekintetében? Dehogynem, csak a ráció (vagy ideológia) béklyói gátolták, másként fogalmazva mintha testben való létezésünk boncolgatása háttérbe szorult volna a lélekelvel szemben a művészetekben. Aztán a fentebb emlegetett klasszikusok közül kilógók után jött a romantika és az avantgárd megannyi kérdésfeltevése és válasza. De leginkább jött Közép-Európa, főleg az osztrákok: SIGMUND FREUD, a meghatározó, tudattalant feltáró pszichoanalitikus, SCHIELE és KLIMT test-központú festészete, majd később az akcionisták, GÜNTER BRUS, OTTO MUEHL, HERMANN NITSCH és RUDOLF SCHWARZKOGLER erős „test-bedobásai”. És e sorok tárgya és alanya, MARIA LASSNIG, az utóbbi évszázad egyik legjelentősebb osztrák festőnője, aki most lenne száz éves: ebből az alkalomból rendezett neki kiállítást a bécsi Albertina.¹

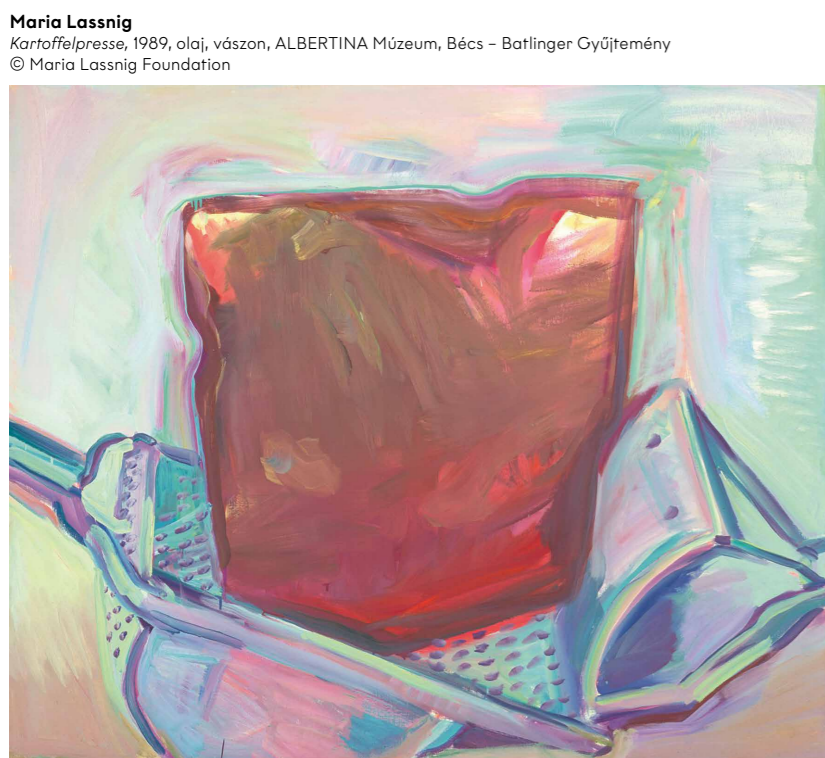
Maria Lassnig
Ways of being, Albertina, Bécs, 2019. szeptember 6 – december 1. © Fotó: Robert Bodnar

¹ <https://www.albertina.at/en/exhibitions/maria-lassnig/> (utolsó belépés a szövegben hivatkozott webhelyekre: 2020. február. 1.)

Maria Lassnig
Woman Power, 1979, olaj, vászon, ALBERTINA Múzeum, Bécs – ESSL Gyűjtemény
© Maria Lassnig Foundation

Maria Lassnig
Kartoffelpresse, 1989, olaj, vászon, ALBERTINA Múzeum, Bécs – Batlinger Gyűjtemény
© Maria Lassnig Foundation

A test mint a dráma hordozója

Maria Lassnig 1945-ben készített magáról egy félakt-portrét, ezzel fogadja a nézőt a bécsi tárlat. Kicsi, kopott fehér farostlemezre szénrel és olajjal festett arckép, mely ugyan az *Expresszív önarckép* címet viseli, reneszánsz igényességgel analizál, kéztartása és a képkivágás is töredékessége (lásd Leonardo da Vinci-életmű) ellenére reneszánszos. Az önportré a művész egy drámai emlékű hazautja után készült: Bécsből Klagenfurtba tartott édesanyjához, amikor bombatámadás miatt a vonatút utolsó negyven kilométerét gyalog kellett megtennie. Lassnig az 1940-es évek végén kezdte testkutató alkotói munkásságát, mely a hetvenes évekre a body art egyik úttörőjévé tette őt. Az 1980-as évek közepén festett *Atlasz*-a, bár nem egyértelműen férfi vagy női karakter, mégis fontos döntés egy, a világ terheit tartó figura ábrázolása.

Testté váló spirituális szerkezetek

A 1960-as évek elején Lassnig Párizsba költözött, ahol lakásának tere alkalmas volt nagyméretű képek készítésére. Az ekkor készült szikár, absztrakt spirituális konstrukcióknak tekinthető festményeket ő „pál-cika-képeknek” is nevezte és „a legszebb festményeinek” tartotta. Magabiztos formaképzést, de valamelyest önmagukat kereső, gyermeki felszabadultságot is hordozó térbeli alakzatokat, dinamikus, konstruktív térgesztusokból szerkesztett vagy önmagukat szerkesztő, a felületet és teret feszítő kép-elemeket látunk: maga a festő is grafikai jellegű festészetnek és festői grafikáknak nevezte e műveit. Értelődnek bennük azok az 1980-as, 1990-es években festett, félig biológiai, félig geometriai képződmények, Lassnig-tárgyak és -organizmusok, melyek emblematikus, súlyos képi zárványai lettek festészetének. Talányos kettősségeket hordoznak ezek a képek és későbbi utódaik is. Nagy és meggyőző objektumok, de haszontalannak, sőt ártónak tűnnek, ünnepélyes úr veszi körül őket, mely három tényező együtt is, külön-külön is azt sugallja, hogy Lassnig olvasatában a dolgok meghatározóbb tulajdonságai közé tartozik hiábavalóságuk, de legalábbis viszonylagosságuk, esendőségük. Tétovázunk, tépelődünk e magabiztos festőiség és kételyeket ébresztő meta-világok előtt.

Nemcsak szikár, bátor koloritú, ugyanakkor szűkszavú festmények születtek Lassnig párizsi tartózkodása alatt, hanem groteszk,

ironikus, életteli opusok is. Nem harmóniát árasztanak ezek a világos tónusú, gyakran kéklő éggel szegélyezett, vagy zöldes, perspektivikus háttérrel határolt képek, hanem valami keserű szétesettséget, a meg bomlott egység helyreállása iránti vágyat. Bár sok esetben felbukkan – akár formailag, akár színvilágban, akár címválasztásban – valamiféle harmóniára való utalás, mind egyiken megfakult, szétszaggatott világokat, megkopott vágyakat, nyomasztó víziókat érzünk és látunk.

A test fragmentumai, a lélek protézisei

Az Albertina termeit járva Lassnig monumentális vásznai között egy lehengerlő, magabiztos, de folytonosan kereső személyiség bontakozik ki. És egy ugyanilyen ellentmondásos kor legutóbbi évszázadunk fanyar, komor mómora és enyészete. Kiragadott, emblematikus vagy töredékes tárgyak és antropomorf képződmények. Olykor a hiány, sőt, csonkítottság ittmaradt-kiragadott alakjai, máskor személyes ikonográfiai átírások a főszereplői Maria Lassnig tárgy- és arcképcsarnokának.

A Jó Pásztor ikonográfiai alakja eltorzult arcú, sőt, majdnem arctalan nőalakként, a festő önantjaként jelenik meg *A gazdag pásztor* című képén, ahol a bárány helyett kis szamarat tart vállán a pásztor. Részben egy kultúrtörténeti toposz parafrázisaként (Madonna), részben a személyes múlt mitikus feldolgozásaként fogalmazható meg az a majdnem négyzetes triptichonja, melyen elszalasztott anyaságát fogalmazza meg és gondolja tovább. A képhármas bal oldali táblája fakó türkiz háttérben nyomasztó mesei illúziót ábrázol: csecsemő-méretű felfelé tekintő zöld béka ül a sárga testű, lilás férfi-arcú, idős akt-anya ölében. A középső képen a kérdő nézésű Lassnig-félakt (önarckép) tart a combján karjaival egy koravén karakterű kis fiúgyermeket, míg a jobb szélsőn torz fejű zöld női akt-lény hoz a világra egy újszülöttet. Lassnignak sosem volt családja, gyermeke, e triptichonja címének is ezért adta *Az elszalasztott anyaság illúziója* címet.

Késői groteszk szegmensek, víziók

Lassnig hosszú, aktív életet élt, életműve mintegy nyolcvan alkotói évet ölel fel. „Sosem számoltam az éveket, sosem voltam fiatal és most nem vagyok öreg” – mondta kilencven éves kora körül. S míg a korábbi

évtizedek képeiben a keresés, kétely és dráma volt tetten érhető, egy szét-szabdalt vagy töredékes valóságban, addig utolsó művein a képfelületet bátran terhelő objektumokat, ironikusan vagy önironikusan előadott helyzeteket és szereplőket láttat. Korábbi képeinek szerkezeteit és lényeit nehezen leírható irracionális-emocionális erők tartották össze, késői festményein pedig egyfajta közöny és lemondás van jelen, egyszerre súlyos és könnyed organizmusokban előadva. Maria Lassnig képei érett korszakában még nem keveset hordoztak az alpesi Ausztria szegleteiben lüktető eleven húsból, némileg hasonlóan a szinte naturalista LUCIEN FREUD (Sigmund Freud unokája) atmoszférájához.² A festőnő élete végén pedig ez a sanda felülnézet az esendőséget és csúfságot végképp elfogadó, empatikus káoszában-kozmoszában és emberkertjében öltött testet, öltött nyelvet.

A cikk írásakor a szerző az EFOP-3.6.1-16-2016-00017 számú, a Széchenyi Egyetem oktatói és kutatói részére nyújtott projekt támogatásában részesült.

² MULADI BRIGITTA: A világ húsának eleven lüktetése (Lucien Freud kiállításáról). *Új Művészet*, 2014/1-II., 2014/01-02, 23-25. ld. http://www.ujmuveszetfolyoirat.hu/wp-content/uploads/2014/07/UjMuveszet_2014_jan_feb.pdf

Maria Lassnig
Du oder Ich, 2005, olaj, vászon, magánygyűjtemény,
Courtesy Hauser & Wirth © Maria Lassnig Foundation

